

BUDAY PÉTER

A pozsonyi református templom építésének története (1895–1913)

Szerző: Buday Péter

Szerkesztette: Peres Imre

ISBN 978 80 971465 3 5

Kiadó: Pozsony, Pozsonyi Református Gyülekezet (148 oldal)

A pozsonyi református gyülekezet a múlt század építészetének történetéhez pozsonyi épület-együttesével járult hozzá. Az ezt tárgyaló kiadvány a témának száz év után első monografikus jellegű feldolgozása. A templomból és bérházból álló úgynevezett Kálvin udvar egy építési periódus eredményeként jött létre. Kialakulásának a kutatás által felderített körülményei, az eszmei háttér megközelítése, valamint az ismertetett stílusbeli és formális előképek adatgazdag s egyben nagyon színes képet nyújtanak erről az alkotásról. A templom – Pozsony egyik legforgalmasabb terének látványossága – monumentalitásával, egyedi építészeti alakításával, s nem utolsósorban történetével annyira hatásos, hogy nemcsak történelmi, de építészet- vagy művészettörténeti szempontból is figyelemreméltó téma. Kétségtelen építészeti kvalitásai ellenére az épületről meglepően kevés adat állt rendelkezésre. Buday Péter tanulmánya egy hosszantartó, tartalmas és sokoldalúan orientált kutatás összegzése, sok új információval, mely új fényt vet a templom építésének folyamatára, illetve architektúrájára.

A templom építéstörténetével foglalkozó fejezetekben a szerző igyekezete meghatározó mértékben a mű létrejöttének korabeli összefüggéseire irányult.

Ismert s kevésbé ismert faktumokat közöl, a munka túlnyomó részét azonban teljesen új, mostanáig nem közölt tények, értelmezések és gondolatok alkotják. A levéltári források hiányát a kor helyi sajtójának elemzésével ellensúlyozza, melyből nagy mennyiségű, az épület szempontjából fontos konkrét részlet nyert. A korabeli cikkek lényeges támpontként szolgáltak a templom pályaterveinek ismertetése során. A levéltári források hiánya ellenére a munka dokumentációs értékkel bír, melyet a szerző az interpretációs szinten is felhasznált. Mindjárt a bevezetőben megpróbálkozott a szakirodalom kritikájával, mely a templommal – dacára kedvező értékelésének és az építészeti kvalitások egyértelmű kimutatásának – csak futólagosan és szerényen foglalkozott, csaknem kizárólag nagyobb áttekintésekben közölt jegyzetek formájában. A tanulmány írója reflektálja az épület idáig ismert szakmai ismertetéseit, miközben az új tények alapján sikerült átértékelnie, revidálnia vagy teljesen átértelmeznie több, már hagyományosnak hitt állítást.

A munka magvát a történelmi háttér alkotja, mely a második, minőségében egyenértékű rész alapja is egyben. Ebben túlnyomóan az építészeti összefüggések formális, stílusbeli és bizonyos mértékig ikonográfiai elemzése is helyet

kapott. A templom építészeti megoldásának stílus-előképeinek és a lehetséges ihletforrásainak keresése mellett a szerző felhívja a figyelmet a mű szimbolikus összetevőjére is. A munka e részének jó bázisát alkotja az ezt megelőző, Pozsony építészeti fejlődését a 19. század második felétől a templom építéséig tárgyaló rövid vázlat, ill. a templom helyének megjelölése Pozsony, 19–20. század fordulójának szakrális építészetének kontextusában. Annak köszönhetően, hogy az épületet olyan szélesebb történelmi, társadalmi és végül építészeti kapcsolatokba helyezi, melyek túllépnek Szlovákia határain, figyelembe véve a német hatást vagy a magyar környezetet, a monográfia a 20. század építészettörténetének megismerése szempontjából is hasznos munka.

Buday Péternek egy konkrét mű kutatásán keresztül sikerült megvilágítania az építészet bonyolult fejlődését két elmentéses tendencia, a visszavonuló historizmus és a jelentkező modern találkozásának korában. A templom elmélyült kutatása, mely e változások megtestesítése, segített kitölteni egy újabb ismeretlen helyet ennek a nyugtalan korszaknak a történetében.

Végezetül leszögezhető, hogy a pozsonyi református templomról szóló tanulmány átfogó képet nyújt annak architektúrájáról, történetéről és művészeti értékeiről. A templom múltjának utolsó hiányzó fragmentuma már csak az ez ideig föl nem lelt tervdokumentáció, mely hozzájárulhatna e téma lezárásához, mely egyszersmind nyitott

marad a további kutatás előtt. A tudományos tanulmány kritériumait is kielégítő munka szakmai értéke mellett népszerűsítő potenciállal is bír. A szerzőnek sikerült vonzó módon elbeszélni ennek a figyelemreméltó pozsonyi templomnak a történetét. Minden feltétel adott ahhoz, hogy felhívja nemcsak a szakmai közönség, de a laikus olvasó figyelmét is a város és építészetének fejlődésére, a református egyház múltjára vagy a szakrális építészetre általában. Örvendetes – ahogy hangsúlyozza a könyvhöz írt előszóban Peres Imre lelkipásztor, egyetemi tanár, aki a könyvet szerkesztette és recenzeálta is –, hogy a pozsonyi református egyház ebben a tekintetben folytatni kívánja a kutatást, hogy még több adat kerüljön az egyházi és a szakmai nyilvános-

ság ismeretébe. „Az olvasó nagyon hamar felismerheti, hogy ez a tanulmány nem tekinthető vallási irodalomnak, hanem ez egy határozottan tudományos, illetve a tudományos ismereteket érthető módon népszerűsítő munka. Azért is határoztuk el a könyv kiadását, mert jól beleillik azoknak a kiadványoknak a sorába, amelyek fokozatosan foglalkoznak pozsonyi református gyülekezet történetével. És így érthető, hogy szeretnénk hasznosítani mindent, ami segítségünkre van történelmünk feltárásában, megértésében és megőrzésében annak leghitelesebb formájában.” Ehhez a törekvéshez a pozsonyi gyülekezetnek sok sikert kívánunk, az érdeklődő olvasóknak pedig igazi kutatói élményeket.

Kapišinská Veronika

